

Suurejoonelised ja dramaatilised etendused Tallinnast

Ulla-Britt Edberg

S v D 20.01.92

Estonia alustas oma külalistendusi kahe Eduard Tubini ooperiga. Mõlemas ooperis on eeskätt juttu mehe ja naise armastusest ja konfliktidest, mida see põhjustab. Üldisemas mõttes kujutatakse, kuidas paindumatud sotsiaalsed, religioossed ja inimlikud normid tõrjuvad igasuguse inimliku muutumise ja väljamurdmise. Kujutatakse armutult rangelt juhitud ühiskonda. Üksikud inimesed, eriti kui nad satuvad kire võimusesse, heidetakse ühiskonnast välja. Mõlemad ooperid lõpevad järelilikult traagiliselt. Võidab inimlik kurjus.

Eduard Tubin, 1905-1982, eesti helilooja, kes 38 aastat elas tagasihoidlikku pagulaseelu Rootsis ja keda tema eluajal Rootsis teenetekohaselt ei hinnatud, kasutas oma mõlemas ooperis ajaloolist ainekku. Mõlemal on tõsieluline alus. Barbara von Tisehusen oli aadlidaam, kes 16. sajandi Tallinnas armus lihtsast soost mehesse ja pidi selle eest oma eluga maksma. Uputajaks oli tema oma vend. Reigi õpetajas on armastajapaariks 17. saj. Rootsi võimu ajal elanud pastoriproua ja Stockholmist saabunud pastor. Pärast asja ilmsikstulekut maksab see paar oma eluga, mõlemal raiutakse pea maha.

Barbara on Tubina esimene ooper. Esietendus Tallinnas 1968 - seega Eestis, kus imelikul kombel lubati ka rasketel aastatel väljarändajat hinnata ja kus on esitatud suuremat osa tema teostest, ka kümnet sümfooniat.

Barbara tundub olevat kirjutatud ühe hooga. Mõnes mõttes on see helilooja avastusreis. Ta katsetas, kas on võimalik lühikese meloodilise motiiviga, ainult üheksa noodiga ja nende variatsioonidega ehitada üles terve ooper. Ooperist saab chaconne, kus variatsioonitehnika ei tunne piire. Tubin suudab kirjeldada

Edberg - 2

niihästi ranget külma õukondlikku elu, õukete vendade halastamatust kui ka õrna armastust.

Tubin on eelkõige sümfoonik. Orkester on kogu aeg see, mis värvi annab ja meeleolu juhib. Kuid Tubin ei ole sellepärast helilooja, kes tõstaks esile orkestrit proloogis, epiloogis või vahemängus /eel- järel või vahemängus/. Orkester kuulub sümbioosi erinevate soolohäältega ja mitte miski kõrvaline ei pidurda tegevuse arengut. Barbara von Tisenhusenis on muusika ettepoole pürgiv, see jälgib tegevust kokkusurutult ja dramaatilise pingega, pilk pidevalt suunatud ette, traagilise lõpu poole.

Reigi õpetajas on Tubin vabam, leebem, pehmem. Ta lubab endal pikemalt peatuda tunnetel ja armastusel, on aga samal ajal avardanud ka irooniliste ja kibeda helikeele registrit. Ootamatult on ta eriti mahlaka ja isegi musta huumori tekstiga satiirik. Tubin kasutas ka üht teist uemat valemit. Ta laskis tegelastel kohtustseenis ainult kõnelda, ~~xxxxxx~~ taustaks rafineeritud fuuga.

Mõlemad ooperid on lavastanud üks mees: Arne Mikk. Siiski on nad üpris erinevad. Kui Barbara von Tisenhusen jäi vaatamata ilusale lihtsale lavakujundusele ja säravpunastele kostüümidele õukonnaelu kooristseenides kummaliselt tummaks ja näitlejate žestid teatraalseks, siis Reigi õpetajas oli lavastus läbinisti õnnestunud. Rõõm on tõdeda, et lauljad, orkester dirigentide Peeter Lilje ja Vello Pähnaga ning koos andsid kaks erakordselt haaravat etendust.

Lauljad - kui nimetada mõnda: Helvi Raamat, Jassi Zahharov, Ivo Kuusk, Marika Eensalu, Annika Tõnuri, Tiit Tralla - olid väga kompetentsed ja laulsid ilusti. Eelkõige aga Teos Maiste - pastorina mõlemas etenduses, kahes suures rollis - on tugev jõud intensiivse lavalisusega, mis ~~xxx~~ dramatismile kasuks tuli.

Edberg - 5

Ta lõpetas mõlemad operid. Reigi õpetajas pingsa vaikimisega, pärast seda kui timukas oli kogu lavapildi veripunaseks värvunud. Ka Reigi õpetaja lavapixikujundus oli nagu Barbaraski selge ja lihtsalt funktsionaalne.

Huvitav on näha, mida suudab see ansambel teha Aulis Sallise operiga Ratsamees, mis etendub täna, esmaspäeval, ja teisipäeval.